

Kadri Unat

Doç. Dr., Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara/Türkiye
Assoc. Prof. Dr., Ankara University, The Institute of Turkish Revolution History, Ankara/Türkiye

eposta: unat@ankara.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0003-0200-8463> - RorID: <https://ror.org/01wntqw50>

Selçuk Gök

Doktora Öğrencisi, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara/Türkiye
PhD Student, Ankara University, The Institute of Turkish Revolution History, Ankara/Türkiye

eposta: selcuk19051988@hotmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-3767-3121>

Atıf/Citation: Unat, Kadri ve Selçuk Gök. 2026. Türkiye’de Kâğıt Tedarikinin Standardizasyonu ve Kâğıt Üretiminin Millileştirilmesi: Kırtasiye Başmemurluğundan İzmit Kâğıt ve Karton Fabrikasına. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 14/1, 536-556. <https://doi.org/10.33692/avrasyad.1840422>

Makale Bilgisi / Article Information

Yayın Türü / Publication Type:	Araştırma Makalesi/Research Article
Geliş Tarihi /Received:	11.12.2025
Kabul Tarihi/Accepted:	17.02.2026
Yayın Tarihi/Published:	15.03.2026

TÜRKİYE’DE KÂĞIT TEDARİKİNİN STANDARDİZASYONU VE KÂĞIT ÜRETİMİNİN MİLLİLEŞTİRİLMESİ: KIRTASIYE BAŞMEMURLUĞUNDAN İZMİT KÂĞIT VE KARTON FABRİKASINA

Öz

Meta üretimi veya tedariki, Osmanlı Devleti’nin son döneminden itibaren tartışılan ve çözümlenmeye çalışılan temel konularından biri olmuştur. Fakat çeşitli ekonomik kısıtlar, teknolojik yetersizlikler ve Batılı devletlerin hegemonyasından dolayı gerekli düzeyde mesafe kat edilememiştir. Cumhuriyet’in ilk yıllarında da hem yeterli sermaye birikiminin olmaması hem de Lozan Barış Antlaşması’nın sınırlamalarından dolayı benimsenen yarı liberal ekonomi politikası çerçevesinde özel sektöre bel bağlanmış, ancak arzu edilen düzeyde yatırımlar yapılamamıştır. Söz konusu ortamda Lozan Barış Antlaşması’nın kısıtlamalarının sona ermesi ve 1929 Dünya Ekonomik Krizi’nin olumsuz etkileri gibi nedenlerle ekonomide devletçilik politikasına geçilmiştir.

Kâğıt sektörü de bu yıllarda tamamen dışa bağımlı olunan alanlardan birisi olmuş ve kâğıt tedarikinde hem birtakım suiistimallerle hem de yüksek maliyetlerle karşılaşmıştır. Bu nedenle kamu kurum ve kuruluşlarının kâğıt ihtiyaçlarının 1926’da ihdas edilen ‘Maliye Bakanlığı Kırtasiye Başmemurluğu’ aracılığıyla, doğrudan temin yöntemiyle karşılanması kararlaştırılmıştır. Kırtasiye Başmemurluğu, ilk aşamada tedarik süreçleri ile beraber kamu kurum ve kuruluşlarının kullandığı kâğıtlara çeşitli yönlerden standartlar getirmenin yanı sıra

hem ülkede ihtiyaç duyulan kâğıt miktarıyla hem de kâğıt piyasasıyla ilgili çalışmalar yürütmüştür. Takip eden süreçte de kâğıt tedariki, hatta ekonomide devletçilik politikasının benimsendiği ortamda, kâğıt üretimine odaklanılmış ve bu yönde önemli adımlar atılmak suretiyle milli bir politikanın temelleri atılmaya çalışılmıştır. Nihayetinde bu yaklaşım kâğıt fabrikalarının kuruluşunu gündeme getirmiştir.

Bu çalışmada, Osmanlı’dan Cumhuriyet’e uzanan tarihsel düzlemde kâğıt üretim ve tedarikinde yaşanan gelişmeler incelenmiş ve Cumhuriyet’in ilk yıllarındaki kurumsallaşma ve standardizasyon faaliyetleri belirlenmeye çalışılmıştır. Bu çerçevede Kırtasiye Başmemurluğu’nun kuruluşuna giden süreç ve teşkilat yapısı ile faaliyetleri incelenmiştir. Bunların yanı sıra hem Kasım 1936’da faaliyetlerine başlayan İzmit Kâğıt Fabrikası’nın kuruluşuna giden süreç değerlendirmeye tabi tutulmuş hem de kurulduktan sonraki faaliyetleri ve bu faaliyetlerin kamuoyundaki yansımaları tespit edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Devlet Malzeme Ofisi, İzmit Kâğıt ve Karton Fabrikası, Kâğıt, Kâğıt Tedariki, Kırtasiye Başmemurluğu, SEKA.

STANDARDIZATION OF PAPER SUPPLY AND NATIONALIZATION OF PAPER PRODUCTION IN TÜRKİYE: FROM THE CHIEF STATIONERY OFFICE TO İZMİT PAPER AND CARDBOARD FACTORY

Abstract

Commodity production or supply has been a fundamental issue debated and addressed since the late Ottoman Empire. However, due to various economic constraints, technological inadequacies, and the hegemony of Western powers, the necessary progress was not achieved. During the early Republican period, due to both the lack of sufficient capital accumulation and the restrictions of the Treaty of Lausanne, the private sector was relied upon within the framework of the semi-liberal economic policy adopted, but investments were not realized at the desired level. In this environment, due to factors such as the end of the restrictions of the Treaty of Lausanne and the negative effects of the 1929 World Economic Crisis, a policy of statism was adopted in the economy.

The paper sector was also one of the areas completely dependent on foreign sources during these years, and paper procurement was plagued by both abuses and high costs. Therefore, the paper needs of public institutions and organizations were determined through direct procurement through the "Chief Stationery Office of the Ministry of Finance," established in 1926. Initially, the Chief Stationery Office not only established various standards for the paper used by public institutions and organizations, but also conducted studies on the amount of paper needed in the country and the paper market. Subsequently, in an environment where paper supply and even statism were adopted in the economy, the focus shifted to paper production. By taking significant steps in this direction, the foundations of a national policy were laid. Ultimately, this approach brought the establishment of paper factories to the agenda.

This study examines developments in paper production and supply across a historical horizon extending from the Ottoman Empire to the Republic, attempting to identify institutionalization and standardization activities during the early Republican era. Within this framework, the process leading to the establishment of the Chief Stationery Office is examined, its organizational structure, and its activities are examined. Furthermore, the process leading to the establishment of the İzmit Paper Factory, which began operations in November 1936, is examined, and its subsequent activities and the public reflection of these activities are identified.

Keywords: State Supply Office, İzmit Paper and Cardboard Factory, Paper, Paper Supply, SEKA, The Chief Stationery Office.

Giriş

Kâğıt, selüloz liflerinin suya batırılıp fazla suyunun alınması için bir eleğe konmak suretiyle kurutularak elde edilen lif tabakasıdır (Bloom 2020: 25). Günümüz dünyasında en büyük endüstrilerden biri olan kâğıt sektörü, Kuzey Amerika, Kuzey Avrupa ve Uzak Doğu'daki fabrikaların hâkim olduğu bir pazardır. Dünyanın en büyük kâğıt ve karton üreticileri ise ABD, Almanya, Brezilya, Çin, Endonezya, Finlandiya, İsveç, Japonya, Kanada ve Kore Cumhuriyeti'dir (Bajpai 2017: 9).

Söz konusu devletlerin kâğıt sektörünün hâkimi konumuna nasıl geldikleri, bu çalışmanın konusu olmamakla birlikte; kâğıdın icadı, üretiminin gelişim aşamaları, yukarıda belirtilen devletlerin kâğıt üretimi alanındaki hâkimiyetlerinin nereye dayandığı ve Osmanlı'dan Cumhuriyet'e uzanan tarihsel süreçte kâğıt tedariki ile kâğıt üretiminin geçirdiği evreler bu makalenin tarihsel arka planı bağlamında önemli bir yere sahiptir.

İnsanoğlu tarafından kullanılan ilk yazı materyalinin kilden tabletler olduğu kabul edilmektedir. Hz. Âdem'e kadar tarihlendirilen tabletlerin yanı sıra tesviye edilmiş taş, tahta, kurşun, kalay, tunç, pirinç, fildişi ve kemik levhaların da yazı için kullanıldığı bilinmektedir. Ancak hem sert olmalarından dolayı bu malzemelere yazı yazmanın, hem de bunları bir yerden başka bir yere nakletmenin zorlukları toplumları yeni arayışlara sevk etmiştir. Bu tür saiklerle Mısırlılar, M.Ö. 4000'de Nil nehri kenarında yetişen papirüs bitkisinden kâğıt benzeri bir malzeme üretmeyi başarmışlardır (Ersoy 2001: 163).

Kâğıdın günümüzdeki özelliklere sahip en yakın haliyle ne zaman üretildiği hala tartışılmaktadır. Bununla birlikte ilk kez Çinliler tarafından kullanıldığı kabul edilmektedir. Çin'de M.Ö. 200-100 yılları arasında, festivallerde süsleme, sargı, dolgu malzemesi olarak ve ev mobilyalarının yapımında kullanılmışsa da kâğıdın yazı malzemesi olarak kullanımı ve yaygınlaşması Tshai Lun'un M.S. 105 yılında yeni bir teknikle kâğıt üretimine başlamasıyla mümkün olabilmiştir (Tez 2008: 12; Erünsal 2022: 1). Dolayısıyla günümüzdeki haliyle kâğıt, ilk olarak Çin'de üretilmiştir. Kısa süre sonra da Çin kâğıdı ve kâğıt yapımı teknikleri tüccarlar ile Budist misyonerler tarafından Japonya, Kore ve Orta Asya'ya taşınmıştır (Bloom 2020: 15, 25).

Birçok kaynağa göre Müslümanlar kâğıtla ilk kez, VIII. yüzyılda Orta Asya'yı fethettikleri zaman tanışmışlardır. Bloom'un aktardığına göre Talibi, "Latifeli Bilgiler Kitabı" isimli eserinde Ziyad bin Salih'in tutsak aldığı Çinlilerin, 751'deki Talas Savaşı'ndan sonra Semerkant'ta kâğıt yapımını başlattıklarını belirtir. Ancak Bloom, bu tespitin tartışmalı olduğunu ve kâğıdın, tutsak Çinli kâğıt üretimi ustalarından önce Orta Asya'da bilindiğini ve kullanıldığını ileri sürmüştür (Bloom 2020: 43-45; Erünsal 2022: 1).

Yakındoğu'daki ilk kâğıt imalâthanesi ise Harunürreşid döneminde 794-95 yıllarında Bağdat'ta kurulmuş ve bunu Şam, Trablusşam, Hama, Yemen ve Mısır'da açılan imalathaneler takip etmiştir (Ersoy 2001: 163).

Kâğıt Çin'de keşfedilmekle beraber kullanımının yaygınlaşması ve Kuzey Afrika ile Avrupa'ya yayılması Müslümanlar sayesinde Sicilya veya İspanya (Endülüs) üzerinden gerçekleşmiştir (Erünsal 2022: 2). Önemli kaynaklarda Avrupa'nın ilk kâğıt imalâthanelerinin XII. yüzyılda Müslümanlar tarafından Endülüs'te kurulduğu ve burada üretilen kâğıtların her tarafa gönderildiği tespit edilmiştir. Nitekim Avrupalılar, kâğıt ihtiyaçlarını İtalya'nın Fabriano şehrinde kâğıt üretilene kadar Yakındoğu ve İspanya'dan karşılamıştır (Ersoy 2001: 164). Avrupalılar XI. ve XII. yüzyıllara kadar kâğıt üretmemiş, kâğıt yapımını İspanya'ya egemen olan ve Avrupa'nın ilk kâğıt fabrikalarını kuran Müslümanlardan öğrenmiştir. XIV. yüzyılın sonlarında İtalya'daki kâğıt imalathanelerini gören Alman Ulman Stromer, Nürnberg'de ilk kâğıt imalathanesini kurmuştur. Johann Gutenberg'in XV. yüzyılda Mainz'da kitap basımına başlamasıyla da Avrupa'da kâğıt üretimi yaygınlaşmaya başlamıştır (Bloom 2020: 15).

Batı'da üretilen kâğıtlar XIV. yüzyılın sonlarından itibaren Venedikli ve Cenevizli tüccarlar tarafından önce Mısır'a, ardından da Suriye'ye ihraç edilmeye başlanmıştır. Kısa süre içerisinde de İtalya'da üretilen ucuz kâğıtlar, İslam dünyasının kâğıt pazarına hâkim olmuştur. Böylelikle İslam coğrafyasındaki kâğıt sanayisi gerileme dönemine girmiş ve çökmeye yüz tutmuştur (Erünsal 2022: 5).

Osmanlı Devleti'nde kâğıt, kuruluş yıllarından itibaren doğudan temin edilmiştir. XV. yüzyıldan itibaren ise bir yandan doğudan bir yandan da İtalya'dan ve Orta Avrupa'daki bazı ülkelerden temin edilmeye başlanmıştır. Doğudan gelen kâğıtlar pahalı olduğu için Mushaf yazımında ve önemli eserlerin istinsahında kullanılmış, fiyatı nispeten ucuz ve temini kolay olan Batı menşeli kâğıtlar ise bürokratik yazışmalarda, kitap yazımında ve günlük işlerde tercih edilmiştir (Erünsal 2022: 5).

Batı menşeli kâğıtların Osmanlı Devleti'ndeki kullanımı, XVI. yüzyıl boyunca artmış, XVII. yüzyılın ikinci yarısında devreye girmek suretiyle Avrupa piyasasını alt üst eden Fransız kâğıt sanayisi Osmanlı pazarını da etkisi altına almıştır (Ersoy 2001: 163-164).

Osmanlı Devleti'nde ilk kâğıt üretiminin ne zaman, nerede ve nasıl başladığı bilinmemektedir. Amasya, İstanbul ve Bursa'da kâğıt üretilmiş olabileceğine dair bazı yaklaşımlar bulunsa da bunlar ihtimalden öteye gitmemektedir (Özkan ve Yinanç 2001: 14). Osmanlı Devleti'nin tespit edilen ilk kâğıt imalathanesi, XVIII. yüzyılda üretime geçmiştir. Bilindiği üzere İbrahim Müteferrika ve Sait Efendi'nin ortaklığında ilk Türk matbaası 1729 yılında kurulmuştur. Bu matbaanın, pahalıya mal olan yazma eserlerin fiyatlarını düşürmek ve ahalinin yazılı eserlere ulaşmasını kolaylaştırmak yönünde temel bir amacı vardı. Bundan dolayı da ucuz kâğıt temin edilmesi gerekiyordu. İbrahim Müteferrika, bu konuya da öncülük etmiş ve 1741'de Yalova'da bir kâğıt fabrikası kurulmasını sağlamıştır (Ersoy 1963: 31-33).

Bununla birlikte XIX. yüzyılın başlarından itibaren piyasaya diğerlerine göre daha kaliteli olan İngiliz ve Felemenk kâğıtları da sürülmeye başlanmıştır. Osmanlı Devleti de kâğıt üretimi için bu kaliteli türlerin örnek alınmasını kararlaştırmış ve bu çerçevede Beykoz Kâğıt Fabrikası (1805), İzmir Kâğıt Fabrikası (1846) ile Hamidiye Kâğıt Fabrikası (1893) kurulmuştur (Erünsal 2022, 4; Damlıbağ 2015: 22-29). Ancak bu fabrikalar, çeşitli nedenlerle üretim faaliyetlerini sürdürememiş ve kapanmıştır (Kocabaşoğlu vd. 1996: 14). Zira Ersoy'un aktardığına göre Charles White, Beykoz'da ve diğer yerlerde Türk fabrikaları olmasına rağmen bu fabrikaların yeterli teşvik görmediğini, yerli kâğıt üretimine geçilmesine rağmen kâğıt ithalatına devam edildiğini belirtmektedir (Ersoy 2001: 163-164).

Bunların yanı sıra ayrıcalıklar, ticaret sözleşmeleri ve dış borçların etkisiyle, XIX. yüzyılın ortalarından itibaren Osmanlı ekonomisinde yabancıların etkinliği giderek artmış ve çeşitli cılız Osmanlı sanayisi çökmüş, dolayısıyla da Osmanlı ekonomisi ile maliyesi batılların kontrolüne girmiştir (Müderrisoğlu 1990: 54-55). Bu gerçeklik, kâğıt üretimi için de geçerliydi. Söz konusu vahim tablo, Türkiye'ye miras kalmış ve yeni Türkiye'nin kurucu kadrosu bu kötü mirasın izlerini silerek bağımsız bir ekonomi inşa etmek için çaba sarf etmiştir.

Bu çalışma 1926'dan itibaren Maliye Bakanlığı bünyesinde ihdas edilen Kırtasiye Başmemurluğunun yürüttüğü kâğıt tedarik faaliyetlerine, bu faaliyetlerin İzmit Kâğıt ve Karton Fabrikasının kuruluşu öncesinde oluşturduğu birikime ve İzmit Kâğıt ve Karton Fabrikasının kuruluşuna odaklanmaktadır. Bu çerçevede kâğıt fabrikaları kurulmadan önce kamudaki tedarik faaliyetlerinin çeşitli faydaları ilk defa bu çalışmada incelenmiştir. Bu çalışmayı özgün kılan kısım da budur. Zira literatüre bakıldığında genel olarak Türkiye'de kurulan kâğıt fabrikaları ile müstakil olarak da İzmit Kâğıt ve Karton Fabrikası ile ilgili alana katkı sunan çok sayıda çalışma bulunduğu fakat bunların neredeyse hiçbirinin Kırtasiye Başmemurluğu yıllarına eğilmedikleri ve bu anlamda herhangi bir bağlantı kurmadıkları görülmüştür. Çalışmada Devlet Malzeme Ofisi (DMO) Arşivi, Cumhuriyet Arşivi, TBMM Tutanakları, Resmî Gazete ve basın gibi birincil kaynakların yanı sıra çeşitli ikincil kaynaklardan da yararlanılmıştır. Çalışmanın önemli kaynaklarından biri de Maliye Bakanlığı Müsteşarı Ali Rıza Bey tarafından hazırlanan 713 Sayılı Kanun'un uygulanmasına ilişkin 1933

tarihli rapordur. Raporda Kanun’un uygulanma sürecinin yanı sıra Kırtasiye Başmemurluğunun çalışma yöntemleri ve faaliyetleri ile kâğıt fabrikalarının kurulmasından önceki dönemde Türkiye ve dünyadaki kâğıt piyasasına dair önemli bilgilere yer verilmiştir. Söz konusu rapor, Maliye Bakanlığı makamına sunulan 13 Temmuz 1927 tarihli bir başka raporu daha içermektedir.

Cumhuriyet Rejiminin Ekonomi Politikası: Liberalizmden Devletçiliğe

Yeni Türkiye’nin kuruluş aşamasında atılan önemli adımlardan biri, izlenecek olan ekonomi politikasını belirlemek için 17-23 Şubat 1923 tarihleri arasında İzmir’de Türkiye İktisat Kongresi’nin düzenlenmiş olmasıdır (Ökçün, 1997: 1-2). Kongre hem Lozan Barış Konferansı’nın kesintiye uğradığı dönemde hem de cumhuriyetin henüz ilan edilmediği bir ortamda düzenlenmiş olması bağlamında bir hayli önemlidir.

Kazım Karabekir başkanlığında toplanan kongre, bir yandan Lozan’daki görüşmelerle diğer yandan da yeni kurulan Türkiye’nin izleyeceği ekonomi politikasının iç ve dış kamuoyu ile paylaşılmasıyla ilgilidir. Zira kongre sonunda yayınlanan Misak-ı İktisadi’de tam bağımsızlık vurgusu yapılmış, kapitülasyonların kaldırılması konusundaki kararlılık dile getirilmiş ve yabancı sermayeye karşı olunmadığı ifade edilmiştir (Şahin 1998: 2-3). Bunların yanı sıra devlet destekli ve özel sektör ağırlıklı bir liberal ekonomi politikasının izlenmesi kararlaştırılmıştır. Buradan hareketle Cumhuriyetin ilk yıllarında ekonomiye doğrudan müdahale edilmemesi anlayışının benimsendiğini ifade etmek mümkündür (Tokgöz 2004: 50).

Ancak yeterli düzeyde sermaye birikiminin olmaması ve Lozan Barış Antlaşması’nın gümrük tarifelerini beş yıllığına dondurması, ithal bağımlı alanlarda yerliliğin artırılmasının önüne geçmiş ve yerli sanayi beklenen düzeyde gelişmemiştir (Boratav 2019: 46-47). Osmanlı dış borçlarından Türkiye’ye düşen pay ve yabancıların elindeki şirketlerin millileştirilmesinde ihtiyaç duyulan mali kaynaklar da yerli sanayinin gelişmesini engelleyen diğer olumsuz faktörler olmuştur (Tokgöz 2004: 50).

1920’li yıllarda Türkiye ekonomisini olumsuz etkileyen önemli gelişmelerden biri de 1929 Dünya Ekonomik Krizi’dir (Barker Misyonu Raporu 1951: 20; Baydur, 1929 Ekonomik Buhranı: 14.08.2025). Gümrük tarifelerinin yükselmesi beklentisiyle aşırı ithalata gidilmesi, kriz nedeniyle ihracat gelirlerinin umulmadık düzeye gerilemesi ve Türk lirasının hızla değer kaybetmesi ekonomiyi olumsuz etkilemiştir (Uzun 2008: 72-73). Kısacası özel sektörün çeşitli destek ve teşvike rağmen ülke kalkınmasında beklenen hamleyi gerçekleştirememesi ve 1929 Dünya Ekonomik Krizi’nin ekonomiyi olumsuz yönde etkilemesi, Türkiye’de uygulanan liberal ağırlıklı ekonomi politikasını tartışmaya açmış ve tüm dünyada olduğu gibi, Türkiye’de de İngiliz iktisatçı Keynes tarafından formüle edilen devlet müdahaleciliği gündeme gelmiştir. Diğer bir ifadeyle kriz sonrasında devletçilik yaklaşımı öne çıkmıştır (Uzunkaya 2020: 15).

Türkiye’de devletçi ekonomik modelin benimsemesinde temel amaç, milli sanayiye geliştirecek önlemleri almaktır. Bu çerçevede sanayiye geliştirecek kurumsal yapılanmaya gidilmiştir. Söz konusu ortamda 1930 yılı, ekonomik alanda önemli değişikliklerin meydana geldiği gelişmelere sahne olmuştur (Tokgöz 2004: 65).

Bu çerçevede planlı kalkınma modelinin uygulanması aşamasına geçilmiş, yerli ve yabancı uzmanlardan oluşan bir ekip kurularak çalışmalara başlanmış ve 1932’de tamamlanan Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı (Tokgöz 2004: 79), 17 Nisan 1934’te yürürlüğe konmuştur (Özbay ve Genç 2020: 19.08.2025). Sanayileşme sürecinde ihtiyaç duyulacak finansmanın sağlanması görevi de 1933 yılında kurulan Sümerbank’a verilmiştir (Resmî Gazete, 11.06.1933; Erdal, Sümerbank: 18.08.2025).

Sanayi Planı’nda, temel hammaddeleri ülke içinde bulunan sınai tesislerine, yüksek teknoloji gerektiren projelere, iç tüketimin karşılanmasına ve büyük sermaye gerektiren tesislerin kurulmasına öncelik verilmiştir. İktisat Vekili Celal Bayar da aşağıdaki nedenlerden dolayı Sanayi Planı’na ihtiyaç duyulduğunu ifade etmiştir:

Sanayi ülkesi olmanın ekonomik bağımsızlığa giden yolda önemi,

Dış ticarete verilen açıkların sürdürülebilir olmaması,

Yurtiçinde yer alan hammaddelerin tek başına çok ucuza satılıyor olması,

Hammaddelere katma değer sağlayarak Türk parasının kıymetinin korunmasına katkı sağlanması,

İthal ürünlerin yurtiçinde üretilmesinin savaş ve barış zamanlarında getireceği olumlu katkılar (Akşam 09.01.1934: 2; Milliyet 09.01.1934: 1,6).

Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı’nda dokuma, cam, kimya, kâğıt sanayi vb. alanlarda 20 fabrikanın kurulması öngörülmüştür. Bu fabrikaların işletme ve yönetimlerinin Sümerbank’a verilmesi, madencilik ve enerji işlerini yönetmek üzere de Etibank ve Maden Tetkik Arama Enstitüsü’nün görevlendirilmesi kararlaştırılmıştır (Boratav 2019: 78). Yeni tesisler kurulurken ihtiyaç duyulacak hammaddelerin yurtiçinden karşılanabilmesi, büyük finansman ihtiyacı olması ile tesis kapasitelerinin iç tüketimi karşılayabilecek düzeyde olmasına önem verilmiştir (Tokgöz 2004: 80).

Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı kapsamında kısa süre içerisinde Nazilli Bez Fabrikası, Bursa Merinos Fabrikası, Paşabahçe Şişe ve Cam Fabrikası ve Zonguldak Antrasit (Taş Kömürü) Fabrikası gibi önemli sanayi kuruluşlarının temelleri atılmış ve bir kısmı üretim faaliyetlerine başlamıştır. Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk kâğıt fabrikası olan İzmit Kâğıt ve Karton Fabrikası da bu dönemde faaliyete geçirilmiştir (Boratav 2019: 78).

Kırtasiye Başmemurluğunun Kuruluşu, Yapısı ve Faaliyetleri

Yukarıda da ifade edildiği üzere Yeni Türkiye’ye Osmanlı’dan devreden sanayi işletmelerinin sayısı oldukça azdı. Bu nedenle birçok kalemde dışa bağımlılık söz konusuydu. Türkiye, söz konusu yıllarda kâğıt konusunda tamamen dışa bağımlıydı. Zira Anadolu topraklarında herhangi bir kâğıt fabrikası da mevcut değildi. Sadece ithal edilen kâğıtları işleyen küçük çaplı denebilecek bir kâğıt sektörü Osmanlı’dan devralınmıştır. 1915 ve 1927 yıllarında yapılan sanayi sayımları, konunun daha iyi anlaşılması adına önemli veriler sunmaktadır. 1915 yılı sanayi sayımına göre İstanbul’da 44, İzmir’de de 11 olmak üzere kâğıt ve matbaa ile ilgili 55 iş yeri bulunmaktaydı (Çavdar 1971: 55). 1927 yılında yapılan sanayi sayımına göre ise kâğıt sanayii alanında faaliyet yürüten 348 işletme tespit edilmiştir. Ancak bu işletmeler kâğıt üretmeyen, ithal edilen kâğıdı işleyen müesseselerdi (Hines vd. 1936: C. III, 208).

Sözü edilen verilerden dolayı Kurtuluş Savaşı yıllarından itibaren kâğıt tedariki konusunda çeşitli zorluklarla karşılaşmıştır. Bu yıllarda basın, hatta TBMM ve diğer bütün kurumlar kâğıt tedarik etmekte zorlanmıştır. TBMM, büyük maddi sıkıntılar yaşıyor olmasına rağmen kâğıt sıkıntısı çeken gazetelerin bu zorlu süreçte faaliyetlerini sürdürebilmeleri için çeşitli önlemler almış ve düzenlemeler yapmıştır. Bu çerçevede ilk olarak Matbaa ve Litografya (Taşbaskı) makinaları ve kısımları ile her türlü gazete, kitap ve mektup kâğıtlarının gümrük vergisinden muaf tutulması hakkındaki yasa tasarısı Mecliste görüşülmüş ve kabul edilmiştir (Şen 2022: 16-19).

Benzer bir uygulamaya TBMM ve diğer kamu kuruluşları için de gidilmiştir. Bu bağlamda 1922 ‘de TBMM matbaası için ithal edilen kâğıt ve diğer gerekli maddeler, 1923’te de Matbuat ve İstihbarat Müdüriyet-i Umumiyesi matbaası için alınan kâğıt ve makinalar gümrük vergisinden muaf tutulmuştur. Kurtuluş Savaşı sırasında basına sağlanan destek Cumhuriyet’in ilanından sonra devam etmiş ve gazetelerin ithal ettikleri kâğıt ve basım malzemeleri gümrük vergisinden muaf tutulmuştur (Şen 2022: 22, 25-26).

1920’li yıllarda ithal edilen kâğıt miktarı hayli dikkat çekicidir. Zira 1923’te 14 bin 176 ton, 1924’te 16 bin 84 ton, 1925’te 17 bin 387 ton, 1926’da 22 bin 243 ton, 1927’de 20 bin 835 ton, 1928’de 23 bin 326 ton ve 1929’da 23 bin 547 ton kâğıt ithal edilmiştir (Alaçam 1940: 377).

Rakamlardan da anlaşılacağı üzere kâğıt ithalatı giderek artmıştır. Bu süreçte, kurum ve kuruluşların ihtiyaçlarının tek elden temin edilmemesi nedeniyle ciddi fiyat farklılıklarının ortaya çıkması, kullanılan malzemelerde standart olmamasının devlet açısından iyi bir görünümün önüne geçmesi, ayrı ayrı tedarik edilen ürünlerde ciddi kalite farklılıkları ortaya çıkması, iç piyasanın ihtiyaca anında karşılık verecek durumda olmaması ve fahiş seviyedeki fiyatlar (TBMMZC, D. IV, İ. 3, C. 23, 23.06.1934) Cumhuriyet Halk Fırkası iktidarını kâğıt ithalatını düzenleme konusunda harekete geçirmiştir.

Bu çerçevede ilk olarak kamunun temel gider kalemleri arasında yer alan kâğıt ve kırtasiye alımlarının merkezi tedariki için 25 Mart 1925 tarihli “Devair-i devletin tedarikini lüzum gördüğü mevadd-ı kırtasiyenin Avrupa’daki fabrikalarına sipariş edilmek suretiyle teminine ilişkin kararname” çıkarılmıştır. Böylelikle kâğıt ve kırtasiye ihtiyacının Maliye Bakanlığınca yurtdışından toplu alınması kararlaştırılmıştır (BCA, 30.18.1.1/13.20.20 [25.03.1925]).

13 Ocak 1926’da çıkarılan “Muvazenei Umumiye Dâhilindeki Devairin Kırtasiye İhtiyacının Sureti Tedarikine Ait Kanun” (713 Sayılı Kanun) ile de bu uygulama yasal düzenleme haline gelmiş (Resmî Gazete, 24.01.1926) ve kâğıt ve kırtasiye ihtiyacının tek elden temini sağlanmaya çalışılmıştır.

TBMM tutanaklarından anlaşıldığı kadarıyla kâğıt üretimi konusu da ilk olarak bu sırada gündeme gelmiştir. 713 Sayılı Kanun TBMM’de görüşülürken “Tahsis edilen 1 Milyon lira ile fabrika kurma amacınız var mı?” şeklindeki soruya Maliye Vekili Hasan (Saka) Bey’in kâğıt fabrikası kurulmak istendiği yönündeki yanıtı (TBMM Zabıt Ceridesi, D. II, İ. III, C. 21, 13.01.1926: 130); kâğıt fabrikası kurulmasının düşünüldüğünü ve şartlar olgunlaştığında kâğıt üretiminin millileştirilmek istendiğini göstermektedir.

713 Sayılı Kanun’un yürürlüğe girmesinden sonra 12 Mayıs 1926’da “Kırtasiye Kanunu Mucibince Tanzim Olunan Talimatname” yürürlüğe konmuş ve Maliye Bakanlığı bünyesinde “Kırtasiye Başmemurluğu” ihdas edilmiştir. Talimatnamede toplam kâğıt ve kırtasiye ihtiyaçlarının tespit edilmesi suretiyle Avrupa’daki üreticilerden 28 Nisan 1925 tarihli “Hükümet Namına Vuku Bulacak Müzayede ve Münakasa ve İthalat Kanunu”nun 18. maddesinin (z) fıkrasına göre pazarlıkla temin edilen malzemelerin İstanbul ve Ankara’da yer alan ana depolarda depolanarak ilgili kurumlara dağıtımın yapılması kararlaştırılmıştır (Resmî Gazete, 12.05.1926).

Kırtasiye Başmemurluğu, Talimatname gereğince tedarik faaliyetlerini Müzayede ve Münakasa ve İthalat Kanununun 18. maddesinin (z) fıkrası kapsamında pazarlık usulüyle yürütmüştür. Böylelikle Maliye Bakanlığı bünyesinde faaliyetlerine başlayan Kırtasiye Başmemurluğu ile merkezi kamu alımlarının kurumsallaştırılması yönünde temel bir adım atılmıştır (Devlet Malzeme Ofisi 1954 yılı raporu 1955: 1).

Merkez ve taşra teşkilatı şeklinde yapılandırılan Kırtasiye Başmemurluğu, İstanbul ve Ankara’da yer alan ana depolarının yanı sıra İzmir, Mersin, Trabzon, Samsun, Erzurum, Eskişehir ve Bitlis illerinde teşkilatlanmıştır (Ali Rıza 1933: 91-93).

Kırtasiye Başmemurluğu faaliyete geçtikten sonra tedarik süreçlerinde elde edilen yüksek tasarruf tutarları sonrasında çeşitli zamanlarda kararnameler çıkarılarak kırtasiye depolarından satış yapılmayan Himaye-i Etfal, Türk Ocakları, Hilal-i Ahmer, Tayyare Cemiyeti, liman şirketleri, belediyeler, Ziraat Bankası, Merkez Bankası, Hâkimiyeti Milliye Gazetesi, Halkevleri ve Cumhuriyet Halk Fırkası gibi çeşitli kurum ve kuruluşlara da satış

yapılmaya başlanmıştır (BCA, 30.18.1.1/25.50.6 [09.09.1927]). Satış yapılan kurum ve kuruluşların çeşitliliği göz önüne alındığında ülkenin kâğıt ihtiyacına yönelik bilgi birikiminin her geçen gün arttığı ifade edilebilir (Gök 2024: 10-11).

Kırtasiye Başmemurluğunun faaliyete geçmesiyle beraber kâğıt ve kırtasiye ürünlerinin alım fiyatları ortalama dörtte bir oranına düşürülmüştür. 713 sayılı kanunun uygulanma yöntemleri ve sağladığı faydalara yönelik olarak Maliye Müsteşarı Ali Rıza Bey tarafından 31 Mayıs 1933 tarihinde hazırlanan rapor, Kırtasiye Başmemurluğunun teşkilat yapısını, geçen süreçte tedarik faaliyetlerinin nasıl yürütüldüğünü, hangi faydaların sağlandığını, kâğıt ve kırtasiye sektörüne ilişkin çeşitli bilgileri ve elde edilen kamu faydalarını ortaya koymuştur.

Rapor; dönemin koşullarını, kâğıt piyasasını ve Kırtasiye Başmemurluğunun katkılarını ortaya koymasından bakımından oldukça önemlidir. Zira raporda kâğıt fabrikalarının kuruluş sürecine kadar geçen dönemde Türkiye ve dünyadaki kâğıt piyasasına ilişkin çeşitli bilgilere de yer verilmiştir. Raporda yer alan dönemin kâğıt piyasasıyla ilgili bilgiler özetle şu şekildedir:

Kırtasiye Başmemurluğu üzerinden temin edilen kâğıtların kalite, standart ve fiyat yönünden iç piyasada tüccarlar tarafından satılan kâğıtlara kıyasla oldukça iyi durumda olduğu,

Kâğıtların Avrupa’nın çeşitli ülkelerinde yer alan fabrikalar arasından en uygun olanından alındığı,

İç piyasada tüccarların ellerinde kâğıt çeşidinin olmadığı gerekçesiyle kurumlara gereğinden kaliteli veya kalitesiz kâğıt satışı gerçekleştirdiği,

Kâğıt alımlarında Avusturya’da yer alan fabrikaların ağırlıklı olarak tercih edildiği,

1930 yılından itibaren ortaya çıkan fiyat düşüşleri sonrasında İskandinavya fabrikalarının Avusturya’dakilere kıyasla oldukça avantajlı hale geldiği,

İstanbul ve İzmir’de bulunan kâğıt tüccarlarının ağırlıklı olarak yabancı kökenli olduğu,

Birinci hamur ve ikinci hamur kâğıtların içerdiği selüloz miktarları ile bu kâğıtların fiyatlarını çeşitli faktörlerin etkilediği (Ali Rıza 1933: 13-64).

Rapora göre malzeme tedarik maliyeti yüzde 25’e indirilmiş, bir başka ifadeyle daha önce dört liraya alınan malzemeler bir liraya alınmaya başlanmıştır. Ayrıca daha kaliteli ve standart malzeme tedariki sağlanmıştır (Ali Rıza 1933: 6-13).

1926 yılı ile kâğıt fabrikasının kuruluşu arasındaki süre içinde yürütülen tedarik faaliyetleri sonucunda Maliye Bakanlığı bünyesinde iç ve dış kâğıt piyasaların işleyişi ile kâğıt ürünleri hakkında geniş bir bilgi edinilmiş ve önemli ölçüde uzmanlaşma sağlanmıştır.

Gelinen aşamada, kullanılan kâğıtlardaki standart ve kalite farkları asgari düzeye indirilmiş, ürünlere hâkimiyetin getirdiği doğru fiyatla doğru ürün alım düzeni sağlanmış ve iç piyasada dönemin tüccarlarının kamunun tecrübe eksikliğinden faydalanarak farklı malzeme satışları yapmalarının önüne geçilmiştir (Ali Rıza 1933: 13,15,16).

Raporun da ortaya koyduğu üzere yürütülen başarılı tedarik süreçleri sonrasında teşkilat yapısı 1933 yılında Kırtasiye Müdürlüğüne dönüştürülmüştür (Devlet Malzeme Ofisi 1954 yılı raporu 1955: 1). Kâğıt fabrikalarının kuruluşu da Kırtasiye Müdürlüğü döneminde olmuştur (DMO Haber Bülteni Sayı 24 1978: 9; Türkiye Ekonomisi Kalkınma Programı İçin Tahlil ve Tavsiyeler 1951: 115).

Kırtasiye Başmemurluğu ve Kırtasiye Müdürlüğü dönemleri, merkezi satın alma yapılanmalarının piyasa düzenleyici rolünün tipik bir örneği olup, kullanılan kâğıtlarda da fiyat, ürün ve kalite standardı sağlanmasının yanında yerli üretime geçilmesinin ve desteklenmesinin zeminini oluşturmuştur. Kurum ve kuruluşların kullandığı kâğıtlara ilişkin standartların önemli ölçüde sağlanabilmiş olması, kâğıt fabrikalarında üretilecek ürünlerin portföyüne ve kalitesine de katkıda bulunmuştur (Gök 2024: 10-11).

Böyle bir yapılanmanın olmadığı senaryoda kâğıt fabrikaları kurulduktan sonra her kurum ve kuruluşu ayrı ayrı kâğıt tedarik etmenin çok zor olacağı ve kâğıt fabrikalarının hızlı müşteri bulamaması, bir başka deyişle hızlı ticarileşememesi sonucunda belki de istenilen düzeyde gelişmesinin önüne geçebilecekken, Kırtasiye Başmemurluğu ve Kırtasiye Müdürlüğü varlığı ile beraber en önemli alıcı konumunda olan kamuya tek elden satışı sağlanarak bu alanda kâğıt fabrikalarının eli rahatlatılmıştır.

Böylece, tamamı ithal edilen kâğıt ürünleri ile ilgili iç piyasadaki sorunlar önce doğrudan dış piyasadaki alım yöntemi ile bir standarda bağlanmış, sonrasında ise elde edilen bilgi birikimi ile beraber 713 sayılı Kanun görüşmelerinde de planlandığı belirtilen yerli üretime geçiş sağlanarak kâğıt sektöründe millileştirme süreci başlatılmıştır.

Sözü edilen bu kurumsallaşmanın sağladığı faydalar ışığında ilerleyen tarihlerde bu yapının güçlendirildiğini görmek mümkündür. Kırtasiye Müdürlüğü'nün, 1943'te Devlet Kırtasiye ve Matbu İdaresi'ne (BCA, 30.18.1.2/101.32.3 [08.05.1943]), 29 Mayıs 1946'da Devlet Kâğıt ve Basım Genel Müdürlüğü'ne (Resmî Gazete, 07.06.1946), 11 Mart 1954'te de Devlet Malzeme Ofisi'ne (Resmî Gazete, 22.03.1954) dönüştürülecek olması bu bağlamda ele alınabilir.

Zira bu kurumsal yapı, söz konusu süreçte kâğıt fabrikalarını ekonomik olarak desteklediği gibi fabrikaların en önemli müşterisi konumuna gelecektir. Böylelikle kâğıt

konusundaki dışa bağımlılık, 1940’lı yılların sonu ile 1950’li yılların başında önemli ölçüde azalacaktır.

İzmit Kâğıt ve Karton Fabrikası’nın Kuruluşu ve Yankıları

Yukarıda da ifade edildiği üzere Türkiye’de bir kâğıt fabrikasının kurulması, ilk olarak 1926’da gündeme gelmiş ve bu durum 713 Sayılı Kanun TBMM’de görüşülürken dile getirilmiştir. Bu gelişmeden sonra Mehmet Ali Kâğıtçı, Türkiye’de kâğıt sanayisinin kurulması için çeşitli platformlarda girişimlerde bulunmuş ve Sanayi Planı öncesi süreçte milli bir kâğıt fabrikasının kurulması yönünde önemli çalışmalar yürütmüştür (Kocabaşoğlu vd. 1996: 45-50). Fakat Kâğıtçı’nın bu çalışmaları, fabrikanın kurulmasını sağlayamamıştır (Kocabaşoğlu vd. 1996: 58-63). Dolayısıyla kâğıt fabrikasının kuruluşuna yönelik şartlar, ancak devletçilik politikasının hayata geçirildiği 1930’ların ilk yarısında olgunlaşmıştır.

Ekonomide devletçilik modeline geçilmiş olmasına ve milli bir sanayi hamlesi hedeflenmiş olmasına rağmen kâğıt fabrikasının kurulmasıyla ilgili bir kısım zorluklarla karşılaşmıştır. Yüklü miktarda bir sermayesinin boşu boşuna heba edileceği ve böyle bir fabrikanın zarar edeceği yolundaki eleştirilerden dolayı dosya rafa kaldırılmıştır. Bir yerli kâğıt fabrikasının gerekliliği yönündeki taleplerin yoğunluğu nedeniyle konu kısa bir süre sonra yine gündeme gelmiştir. Bunun üzerine Atatürk’ün talimatıyla Başbakan İsmet İnönü ve bakanlarla bir toplantı yapılmış, fakat hükümetin elindeki verilere göre böyle bir fabrikanın başarılı olamayacağı sonucuna varılmıştır. Bu arada İş Bankası Genel Müdürü Celal Bayar’ın kurulması halinde kâğıt fabrikasının zarar etmeyeceğini düşündüğü Atatürk’ün kulağına gitmiş ve Atatürk konuyla ilgili şu sözleri sarf etmiştir: “Şimdi iş, adamının eline düştü. Celal Bey, zarar etmemenin yolunu bulur.” Böylelikle konuyla ilgilenmek üzere Celal Bayar görevlendirilmiş ve Bayar, Mehmet Ali Kağıtçı’nın desteğiyle bir rapor ve proje hazırlamıştır. Kısa bir süre sonra İktisat Vekâletine atanan Celal Bayar, kâğıt fabrikası projesini Sümerbank’ın üstlenmesini uygun görmüştür. Sümerbank’ın 3 Haziran 1933’te kurulmasıyla, Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı’nda yer alan kâğıt fabrikasına yönelik çalışmalar başlamıştır (Genç 2021: 10.07.2025).

Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı’nda kâğıdın tümüyle ülkedeki hammaddelerle üretilebileceği vurgulanmış, 6 bin ton kapasiteli bir fabrika kurulması öngörülmüş ve gerekli görülmesi halinde bu fabrikanın genişletilebileceği ifade edilmiştir (Ekonomi Bakanlığı 1933: 74).

Bayar, bu sıralarda basın mensuplarına verdiği demeçte; kurulması kararlaştırılan kâğıt fabrikasıyla ilgili önemli bilgiler paylaşmıştır. Bayar bu çerçevede kâğıt fabrikalarının 1935 yılında faaliyete geçmesinin planlandığını, fabrikalarda ihtiyaç duyulan yazı kâğıdı ile sargılık, mukavva vb. ürünler ile üretime başlayarak 5-6 milyon liralık iş hacminin öngörüldüğünü, üretim süreçlerinde bol ve temiz su ihtiyacı nedeniyle İzmit’te temelinin

atılmasının kararlaştırıldığını ve başlangıçta ülkenin kâğıt ihtiyacının yarısının karşılanacağını belirtilmiştir (Akşam 09.01.1934: 2; Milliyet 09.01.1934: 6; Hakimiyet-i Milliye 09.01.1934: 5). Başbakan İsmet İnönü de Kayseri Dokuma Fabrikasının temel atma töreninde selüloz ve kâğıt sanayisinin sanayi programının beş önemli ayağından biri olduğunu vurgulayacaktır (Hakimiyet-i Milliye 22.05.1934: 1, 6).

İşte bu ortamda İzmit Kâğıt ve Karton Fabrikasının ihalesi Mart 1934'te yapılmış ve montaj faaliyetlerinin sekiz ay içerisinde tamamlanması öngörülmüştür (Kocabaşoğlu vd. 1996: 73; Hakimiyet-i Milliye 16.04.1934: 3). Fabrikanın kurulum ihalesini de Alman Voith Firması kazanmıştır (Yurtoğlu 2017: 346).

Kısa süre içerisinde fabrikanın kuruluşuna yönelik faaliyetler başlamış, hatta Celal Bayar, İzmit Kâğıt Fabrikasının kuruluşuna yönelik çalışmaları 3 Mayıs 1934 tarihinde yerinde denetlemiştir (Hakimiyet-i Milliye 02.05.1934: 1; Hakimiyet-i Milliye 04.05.1934: 1).

Diğer taraftan, Sümerbank'ın 11.07.1933-31.12.1933 tarihleri arasındaki faaliyetlerinin denetimine ilişkin 3 Haziran 1934'te TBMM'de yapılan toplantıda, Celal Bayar'ın açıklamaları ile Sümerbank yönetim kurulunun raporunda yer alan bazı hususlara basında yer verilmiştir. Celal Bayar, selüloz ve kâğıt sanayiinde planlanan çalışmalar hayata geçirildiğinde bu alanda 50 bin metre civarı kereste kullanılacağı ve hâlihazırda Türkiye'de 80 bin metre kereste kullanıldığı göz önüne alındığında orman sanayisine ne düzeyde katkı yapacağını daha iyi anlaşılacağını belirtmiştir (Hakimiyet-i Milliye 07.06.1934: 1, 6; Cumhuriyet 07.06.1934: 1, 5; Vakit 07.06.1934: 10).

Tarihler 14 Ağustos 1934'ü gösterdiğinde, Türkiye'nin ilk kâğıt fabrikasının temeli İzmit'te atılmıştır (Kocabaşoğlu vd. 1996: 73; Unat, SEKA (Türkiye Selüloz ve Kâğıt Fabrikaları İşletmesi): 20.08.2025). Fabrikanın hem temel atma töreninin hem de açılış töreninin filme alınmış olması, sürece verilen önemi göstermektedir (Milliyet 15.08.1934: 6; SEKA'nın açılışı 1934: 21.08.2025).

Kâğıt fabrikasının bir başka önemi de İzmit'in bir sanayi kenti olmasına giden yolun ilk adımı olmasıdır (Turgay 2022: 61-85). Nitekim fabrikanın temel atma törenine hem yöre halkı hem de basın tarafından yoğun ilgi gösterilmiştir. Bu durum yapılan işin kamuoyu tarafından ne kadar benimsendiğini göstermesi açısından önemlidir (Hakimiyet-i Milliye 15.08.1934: 1,2; Cumhuriyet, 15.08.1934: 1,3,5; Milliyet, 15.08.1934: 1,6; Akşam, 15.08.1934: 1,2,4; Vakit, 15.08.1934: 1,6; Son Posta, 15.08.1934: 1,8,9; Haber, 15.08.1934: 1,7; Yeni Asır, 15.08.1934: 1; Türkdili, 15.08.1934: 1; Halkın Sesi, 15.08.1934: 1).

Törene katılmak üzere İzmit'e giden Başbakan İsmet İnönü, İktisat Vekili Celal Bayar, Sümerbank Müdürü Nurullah Esat Bey, Kocaeli Milletvekili Sırrı Bey ve Giresun Milletvekili Hakkı Tarık Bey için geniş katılımlı bir karşılama töreni düzenlenmiştir (Hakimiyet-i Milliye 15.08.1934: 2; Cumhuriyet, 15.08.1934: 1; Milliyet, 15.08.1934: 1; Akşam, 15.08.1934: 1; Vakit,

15.08.1934: 1; Son Posta, 15.08.1934: 1; Yeni Asır, 15.08.1934: 1). Karşılama töreninden sonra fabrikanın kurulacağı yere gidilmiş ve burada Başbakan İsmet İnönü ile Kocaeli milletvekili Sırrı Bey birer konuşma yapmıştır.

İlk sözü alan Sırrı Bey’in konuşmasında, ekonomik bağımsızlığın siyasi bağımsızlık kadar önemli olduğunu, ihtiyaçların yerli üretimle karşılanmasının paranın ülkede kalması açısından çok kritik öneme sahip olduğunu, Osmanlı’nın sanayileşmede geri kalmış olması ile içine düştüğü ekonomik dışa bağımlılığın ülkenin yıkımına yol açtığını, büyük fedakârlıklarla kurulan Cumhuriyetin kapitülasyonlardan Lozan ile kurtulmasının kıymetini vurgulamış ve başta Gazi Mustafa Kemal Atatürk, İsmet İnönü ve Celal Bayar olmak üzere emeği geçenlere teşekkür etmiştir. Ayrıca, fabrikaların dış yardımsız yapılamayacağını düşünenlerin hatalarını anlayacaklarını belirttikten sonra bu fabrikaların özel sektör yerine devlet eliyle yapılmasının ne kadar isabetli olduğunu söylemiştir (Hakimiyet-i Milliye 15.08.1934: 1,2; Cumhuriyet, 15.08.1934: 1,5; Milliyet, 15.08.1934: 1,6; Akşam, 15.08.1934: 1,2; Vakit, 15.08.1934: 6; Son Posta, 15.08.1934: 8,9; Haber, 15.08.1934: 1,7; Yeni Asır, 15.08.1934: 1; Türkdili, 15.08.1934: 1; Halkın Sesi, 15.08.1934: 1).

Başbakan İsmet İnönü de fabrikanın önemi üzerinde durmuştur. Bu çerçevede fabrikanın sanayi planının önemli ayaklarından birisi olduğunu, fabrika için tahminen 2 milyon liralık bir sermaye ayrıldığını, bir yıl içerisinde açılacağını, yıllık ihtiyaç duyulan kâğıt ve kartonun önemli bir kısmının bu fabrika aralığıyla karşılanacağını ve bu fabrikanın kendisine sahip çıkacak başta İzmit halkı ile beraber ayakta kalacağını ifade etmiştir (Hakimiyet-i Milliye 15.08.1934: 1; Cumhuriyet, 15.08.1934: 5).

Hemen ardından da İsmet İnönü ile Celal Bayar ilk temel taşlarını yerleştirmiş ve temel atma töreni tamamlanmıştır (Milliyet, 15.08.1934: 1,6; Akşam, 15.08.1934: 2).

15 Ağustos 1934 tarihli gazetelerde, fabrikanın maliyetinin 1.5 milyon lira, işletme sermayesinin ise 2.3 milyon lira olduğu, yıllık 3 milyon liralık ciro beklendiği, Türkiye’de günde 75 ton kâğıt kullanıldığı, fabrikada başlangıç olarak 35 ton kâğıt üretimi planlandığı, yıllık 5 milyon lira dışarıya giden kâğıt maliyeti olduğu, kâğıt fabrikasında çalışacak 300 kişinin yanında fabrikanın ihtiyaç duyduğu hammaddelerin ilgili sektörlerinde artacak istihdam ile yüzlerce ailenin faydalanacağı, fabrikada 10-15 bin ton kereste ve 5 bin ton selüloz kullanılacağı, selülozun başta ithal edileceği ancak selüloz için de ayrı bir fabrika kurulacağı, başlangıçta 2 bin ton karton, 4 bin ton sargılık kâğıt, 2.7 bin ton yazı ve baskı kâğıdı üretilmesinin planlandığı ve bunlar içerisinde çizgili kâğıt, zarflık kâğıt, kese kâğıdı ile biletlik kâğıt olduğu bilgilerine yer verilmiştir (Hakimiyet-i Milliye 15.08.1934: 2; Akşam, 15.08.1934: 2).

Kâğıt fabrikasının daha erken açılması öngörülürken, çeşitli ihtiyaçların belirlenmesi, kurulum süreci ile Sapanca gölünden temin edilecek suyun getirilmesindeki gecikmeler ile

fabrika kurulumunu yürüten müteahhidin vefatı gibi sorunlar nedeniyle süreç 6 Kasım 1936 tarihine uzamıştır (Kocabaşoğlu vd. 1996: 74-78; KYÖD SEKA Belgeseli: 21.08.2025).

Bununla birlikte 1936 yılı başları itibarıyla fabrikanın kurulum aşamasının büyük kısmının bittiği, selüloz dışında ihtiyaç duyulan tüm hammaddelerin yurtiçinden sağlanacağı ve selülozun da yurtiçinde ileriki zamanlarda üretilmesinin planlandığı bilgisi basında yer almıştır (Ulus, 24.01.1936: 6). Ayrıca fabrikada 350'si kadın olmak üzere 500 işçi istihdam edilmesinin planlandığı ve su tesisatı montaj süreçlerinin devam ettiği bilgilerine basında yer verilmiştir (Ulus, 01.04.1936: 6). Kâğıt fabrikası makine hattı ise ilk olarak 28 Mart 1936 tarihinde çalıştırılmıştır (Ulus, 29.03.1936: 1).

Ürün geliştirme çalışmaları kapsamında ilk kâğıt numunesi, 18 Nisan 1936 tarihinde sarı renkli bir zarf kâğıdı olmuş, ilk karton numunesinin de aynı hafta çıkacağı beklediği basına yansımıştır (Cumhuriyet, 19.04.1936: 1; Akşam, 19.04.1936: 2).

Fabrikanın kuruluş sürecinde Almanya, İsviçre, İsveç ve Macaristan'dan teknik destek sağlandığı ve bazı montaj aletlerinin girişine 5 Mayıs 1936'da izin verildiği göz önüne alındığında makine hattına ilişkin süreçlerin bu tarih itibarıyla sürdürüldüğü anlaşılmaktadır (Genç 2021: 18.08.2025). 1936 yılının temmuz ayından itibaren kâğıt fabrikasında sürecin devam ettiği bilgisinin yanında giderek artan kâğıt ihtiyacının karşılanabilmesini sağlamak için ikinci bir fabrikanın daha kurulacağı bilgisi basında yer almıştır (Cumhuriyet, 26.07.1936: 5; Ulus, 27.07.1936: 2).

Aynı yıl Devlet Matbaasının İzmit'e nakledilmesinin planlandığı, ancak şartlar uygun olmadığı için bu çalışmaların ileri bir tarihe ertelenmek zorunda kaldığı bilgisi, 1930'lu yıllardan itibaren devlet matbaalarının giderek artması, bu matbaaların verimli çalışmıyor olmaları, birleştirilmeleri için çeşitli zamanlarda yapılan düzenlemeler, Devlet Malzeme Ofisine bu matbaaları yeniden yapılandırması için verilen görev ve Devlet Malzeme Ofisi tarafından 1960 yılında kurularak giderek büyütülen matbaa ile beraber değerlendirildiğinde, kâğıt fabrikalarının Kırtasiye Başmemurluğundan başlayarak Devlet Malzeme Ofisi ile beraber düşünüldüğünü göstermektedir (Son Posta, 26.07.1936: 5; Resmi Gazete, 11 Mart 1954 tarihli ve 6400 sayılı "Devlet Malzeme Ofisi" kurulması hakkında Kanun, 22.03.1954; Devlet Malzeme Ofisi Faaliyetlerine Ait Not 1962: 3).

1936 yılının Eylül ayında ise kısa süre içerisinde kâğıt fabrikasının resmi açılışı ile birlikte ikinci kâğıt fabrikasının ve selüloz fabrikasının temellerinin atılacağı bilgileri basına yansımış ve açılış törenine Başbakan İsmet İnönü'nün katılacağı belirtilmiştir (Kurun, 14.09.1936: 6; Cumhuriyet, 04.11.1936: 1,8; Cumhuriyet, 05.11.1936: 1; Akşam, 05.11.1936: 1; Haber, 05.11.1936: 2).

İzmit Kâğıt ve Karton Fabrikası, söz konusu gelişmelerden sonra 6 Kasım 1936'da törenle açılmıştır. Açılışa 6-7 Kasım tarihli gazetelerde geniş yer verilmiştir. Bu tarihte,

fabrikanın açılışının yanı sıra ikinci kâğıt fabrikasının ve selüloz fabrikasının da temel atma törenleri yapılmıştır. Bu kararların alınmasının sebebi ise fabrika inşaatına başlandığı tarihe kıyasla ülkenin refah seviyesinin artması ile beraber kâğıt ihtiyacının artmış olması ve fabrika kapasitesinin istenilen düzeyden düşük kalması olmuştur. Selüloz fabrikasının bir diğer kurulma sebebi de kâğıt fabrikalarının ihtiyacının yanında suni ipek fabrikasında ve savunma sanayinde de selüloza ihtiyaç duyulmasıdır (Kocabaşoğlu vd. 1996: 90; Balkı 2012: 65; DMO Haber Bülteni Sayı 24 1978: 9; Genç 2021: 18.08.2025; Son Posta, 07.11.1936: 1,11,12; Kurun, 07.11.1936: 1,4; Halkın Sesi, 07.11.1936: 1).

Açılış törenine İsmet İnönü’nün de katılması beklenirken katılmamıştır. Bundan dolayı tören; İktisat Vekili Celal Bayar, Maliye Vekili Fuat Ağralı, Gümrük ve İnhisarlar Vekili Rana Tarhan, Nuri Cenker başkanlığında Meclisi temsilen milletvekillerinden oluşan bir heyet, Sümerbank müdürü Nurullah Esad, bölgenin ileri gelenleri, sektör temsilcileri, gazeteciler, kitapçılar ile halkın geniş katılımıyla gerçekleştirilmiştir (Son Posta, 07.11.1936: 1,12; Yeni Asır, 07.11.1936: 1,3; Kurun, 07.11.1936: 1,4; Anadolu, 07.11.1936: 1,3; Halkın Sesi, 07.11.1936: 1).

Açılış töreninde fabrikada üretilen ve kartondan yapılmış bir kürsü kullanılmış olması dikkat çekicidir (Akşam, 07.11.1936: 1). Celal Bayar, fabrikanın maliyetini 3 milyon 300 bin lira, üretim kapasitesini ise yıllık 12 bin ton olarak belirtmiştir. Yeni açılacak kâğıt fabrikasının da maliyetinin 1 milyon 750 bin lira olarak öngörüldüğünü ve toplam üretim kapasitesinin iki katına çıkacağını ifade etmiştir. Selüloz fabrikasının maliyeti ise 2 milyon lira, üretim kapasitesinin ise 12 bin ton olarak planlandığı açıklanmıştır (Cumhuriyet, 07.11.1936: 8; Akşam, 07.11.1936: 9; Son Posta, 07.11.1936: 12; Yeni Asır, 07.11.1936: 3).

Açılış töreninden sonra Fabrika müdürü Mehmet Ali Kâğıtçı ile diğer yetkilerinin anlatımları ve bilgilendirmeleri eşliğinde fabrika gezilmiş, kâğıt üretim süreci, kullanılan malzemeler ve makineler, üretilen ürünler gibi konular hakkında yetkililere detaylı bilgiler verilmiştir (Ulus, 07.11.1936: 6; Son Posta, 07.11.1936: 11,12; Yeni Asır, 07.11.1936: 3).

Fabrikada üreilmeye başlanan ürünlerin yazı kâğıdı, gazete kâğıdı, resim kâğıdı, zarf ve mektup kâğıdı, paket ve kese kâğıdı, karton, mukavva gibi her çeşit kâğıt şeklinde olduğu belirtilmiştir (Akşam, 07.11.1936: 9; Cumhuriyet, 07.11.1936: 8; Son Posta, 07.11.1936: 12). Katılımcılara hatıra olarak yeni üretilen kâğıt, zarf ve defterlerden verilmiştir. Sonrasında da yeni fabrikaların temel atma törenlerine geçilmiş ve böylece program tamamlanmıştır (Akşam, 07.11.1936: 9; Anadolu, 07.11.1936: 3).

İkinci kâğıt fabrikasının temeli atılırken ilk fabrikada üretilen ve üzerinde “Fuat Ağralı ve Celal Bayar bugün burada ikinci kâğıt fabrikasının temelini attılar” ifadesinin yazılı olduğu bir kâğıt, törene katılan vekiller, amiral, general ve İzmit Valisi tarafından imzaladıktan sonra Paşabahçe cam fabrikasında üretilen bir şişenin içerisine yerleştirilerek temele konmuştur

(Kurun, 07.11.1936: 4). Açılış töreninin, ikinci fabrika ile selüloz fabrikasının temel atma törenleri ile beraber yapılmış olması bir hayli önemlidir. Zira sanayileşme hamlesinin ne denli hızlı ilerlediği ve ne denli önemli bir mesafe kat edildiği toplumun gözlerinin önüne serilmiş ve adeta gövde gösterisi yapılmıştır.

Fabrikanın üretime geçtiği 1936 yılında üretim kapasitesi yaklaşık 4 bin ton olmuştur (Balkı 2012: 65). Birinci kâğıt fabrikası, üretime başladığı tarihten 1943 yılı sonuna kadar 67 bin tonluk üretim yapmış ve satış tutarı 20 milyon liraya ulaşmıştır (Cumhuriyet, 25.07.1944: 2).

1936 yılında temelleri atılan ikinci kâğıt fabrikası ile selüloz fabrikasının açılış törenleri ise 24 Temmuz 1944 tarihinde yapılmıştır (Kocabaşoğlu vd. 1996: 152; Balkı 2012: 15; Cumhuriyet, 25.07.1944: 1,2; Akşam, 25.07.1944: 2; Son Posta, 25.07.1944: 1,7; Tanin, 25.07.1944: 1,2; Ulus, 25.07.1944: 1; Vakit, 25.07.1944: 1,2). Açılışa İktisat Vekili Fuad Sirmen, Sümerbank Genel Müdürü Hulki Alisbah ile milletvekilleri ile basın mensupları, şehrin ileri gelenleri, çok sayıda yetkili ve sektör temsilcileri katılmıştır. Karşılama törenini müteakip Fuad Sirmen ve Hulki Alisbah günün anlam ve önemine ilişkin konuşmalar yapmıştır (Son Posta, 25.07.1944: 1,7; Tanin, 25.07.1944: 1,2; Ulus, 25.07.1944: 1; Vakit, 25.07.1944: 1, 2).

Sonuç

Türkiye’de yerli üretimin geliştirilmesi ve desteklenmesi, Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren üzerinde önemle durulan bir konu olmuştur. Ancak Cumhuriyetin ilk yıllarında yerli üretimin desteklenebilmesine uygun şartlar oluşmamıştır. Bununla birlikte ithal bağımlı alanlardan birisi olan kâğıt sektöründe harcamaların disiplin altına alınabilmesi ve yerli üretimin ön hazırlığının yapılabilmesi kapsamında 1926 yılında Maliye Bakanlığı bünyesinde Kırtasiye Başmemurluğu kurulmuştur. Kırtasiye Başmemurluğu ile 1933 sonrası Kırtasiye Müdürlüğü dönemleri, Maliye Bakanlığı özelinde hükümetin kâğıt sektörüne ilişkin bilgi düzeyini geliştirmiş ve bu süreçte iç piyasaya fiyat, kâğıt ebatları, kâğıt çeşitleri, kalite vb. yönlerden büyük ölçüde standart getirilerek kâğıt üretiminde millileştirmenin zeminini hazırlamıştır.

Kırtasiye Müdürlüğü, ilk kurulan kâğıt fabrikalarının en önemli müşterisi olarak fabrikaların ticarileşmesine de önemli katkılarda bulunmuş ve üretilen ürünlerin satışını kolaylaştırmıştır. Ayrıca, her yeni açılan fabrika gibi başlangıç üretim maliyetlerinin yüksekliği üretilen kâğıdın satış fiyatını olumsuz yönde etkilese de Kırtasiye Müdürlüğü üzerinden öncelikle yerli kâğıdın alımı sağlanmış, böylece merkezi alımın yerli üretimi desteklemesi politikası izlenerek kâğıt fabrikasının ayakta kalmasına yardımcı bulunulmuştur.

Cumhuriyetin ilk kâğıt fabrikası, 1930’lu yıllarda başlayan sanayileşme hamlesinin sembollerinden olmuş ve fabrikanın açılışında temelleri atılan ikinci kâğıt fabrikası ile selüloz fabrikası da 1944 yılında faaliyete alınmıştır. Kâğıt fabrikaları ile beraber Cumhuriyetin

sanayileşme hamlesi, yıkılış sürecini yaşayan ve imkânsızlıkların getirdiği acı faturayı tecrübe etmiş yöneticiler ile halk tarafından büyük bir sevinçle karşılanmış olup, bu durum törenlerde yapılan konuşmalardan ve açılış törenlerinin çok geniş katılımlarla yapılmasından da anlaşılmaktadır. Ayrıca törenlerin Başbakan, Bakanlar ve ilgili tüm üst düzey yöneticiler ile yapılmış olması da sürece verilen önemi göstermektedir.

Üzerinde durulması gereken noktalardan biri de kâğıt fabrikalarının açılmasıyla beraber senelik kâğıt ihtiyacının yüzde 80-85’lik kısmının karşılanabilir duruma gelmiş olmasıdır. Fabrikalarda sigara kâğıdının da üretimine başlanmasıyla beraber bu ürün grubunda da dışa bağımlılığın azaltılması yönünde önemli bir adım atılmıştır. Böylece Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı sayesinde kâğıt sektörünün millileştirilmesi yolunda önemli projeler hayata geçirilmiş, bu alandaki dışa bağımlılık asgari düzeye indirilmiş ve takip eden yıllarda yapılacak olan yatırımların önü açılmıştır. Atatürk’ün fabrikada üretilen kâğıda basılan 19 Mayıs 1936 tarihli Ulus gazetesinde yer alan “Medeniyet Hamuru” söylemi, İzmit Kâğıt ve Karton Fabrikası’nın 69 yıllık tarihinin özeti niteliğindedir.

Kaynakça

Arşivler

Devlet Malzeme Ofisi (DMO) Arşivi

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA)

DMO Arşivi Tasnif Edilmemiş Belgeler

“5 senelik Çeşitli Kâğıt Siparişleri İcmali” isimli belge, 18.02.1953.

Devlet Malzeme Ofisi Faaliyetlerine Ait Not, 1962.

Reorganize edilen Devlet Malzeme Ofisinin Kuruluşuna Ait Gerekçe, 1964.

SEKA Genel Müdürlüğünün Devlet Malzeme Ofisi Genel Müdürlüğüne 1984 yılı kâğıt-karton bağlantısının şartları konulu ile 09/11/1983 tarihli ve 16354 sayılı yazısı.

SEKA Genel Müdürlüğünün Devlet Malzeme Ofisi Genel Müdürlüğüne 1985 yılına ait kâğıt-karton bağlantısının şartları konulu ile 19/11/1984 tarihli ve 15915 sayılı yazısı.

Resmi Yayınlar

Başvekâlet Umumi Murakabe Heyeti tarafından 3460 sayılı kanununun 24. maddesi gereğince hazırlanan Devlet Malzeme Ofisi 1954 yılı raporu. 1955. Ankara: Gürsoy Basımevi.

Maliye Müsteşarı Ali Rıza. 1933. 16 kanunisani 1926 tarih ve 713 numaralı Kırtasiye Kanununun sureti tatbiki ve tatbikattan elde edilen netayiç ve fevait hakkında rapor, Ankara: Başvekâlet Müdevvenat Matbaası.

Milletlerarası İmar ve Kalkınma Bankası. 1951. Türkiye Ekonomisi Kalkınma Programı İçin Tahlil ve Tavsiyeler, Washington (D.C.), Ankara: Akın Matbaası.

Milletlerarası İmar ve Kalkınma Bankası. 1951. *Türkiye İktisadi Kalkınması Barker Misyonu Raporu (Hulasa)*. Washington (D.C.).

Resmî Gazete

T.C. Ekonomi Bakanlığı. 1933. *“Selüloz ve Kâğıt Sanayii”, Sınai Teşkilat ve İşletme ve Vekâlet Teşkilatına İlaveler Hakkında Raporlar*. Ankara.

T.C. Maliye Vekâleti Devlet Kırtasiye ve Matbua İdaresi No. 20 Malzeme Satış Listesi. 1944. Ankara: Başvekâlet Devlet Matbaası.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi (TBMMZC)

Telif Eserler

Alaçam, Sabih. 1940. *İnkılap Türkiye'sinde Kâğıtçılık*. İstanbul: Sertel Basımevi.

Balkı, Şakir. 2012. *SEKA'nın Trajik Sonu Büyük Yıkım*. Kocaeli Yüksek Öğrenim Derneği Yayınları. İstanbul: Anka Matbaacılık

Bajpai, Pratima. 2016. “Global Pulp and Paper Production and Consumption”, *Emerging Waste Water Treatment Technologies*, Elsevier Inc., 9-14.

Boratav, Korkut. 2019. *Türkiye İktisat Tarihi 1908-2015*. 24. B., Ankara: İmge Kitabevi,

Çavdar, Tevfik. 1971. *Millî Mücadele Başlarken Sayılarla Vaziyet ve Manzara-i Umumiye*, İstanbul: Milliyet Yayınları.

Damlıbağ, Fatih. 2015. “Hamidiye Kâğıt Fabrikası”, *OTAM*, 37/Bahar 19-60.

Ergün, İsmet. 1992. “Dünden Bugüne Türkiye Ekonomisi ve İkininli Yıllara Bir Bakış”, *Tarihi Gelişmeler İçinde Türkiye'nin Sorunları Sempozyumundan ayrı basım*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Ersoy, Osman. 1963. *XVIII. ve XIX. Yüzyıllarda Türkiye'de Kâğıt*. Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları.

Giray, Filiz. 2020. *Maliye Tarihi*. 8. B., Bursa: DORA Yayınevi.

Gök, Selçuk. 2024. *Devlet Malzeme Ofisi (1926-1980)*. Ankara: DMO Yayınları.

Hines, Walker D. Vd. 1936. *Türkiye'nin İktisadi Bakımdan Umumi Bir Tetkiki 1933-1934*, C. III. Ankara: Mehmed İhsan Matbaası.

Kocabaşoğlu, Uygur. 1996. *SEKA Tarihi Türkiye Selüloz ve Kâğıt Fabrikalarının Tarihsel Gelişimi*, İzmit: Ajans Türk Matbaacılık.

Müderrişoğlu, Alptekin. 1990. *Kurtuluş Savaşı'nın Mali Kaynakları*, Ankara: ATAM Yay.

Ökçün, A. Gündüz. 1997. *Türkiye İktisat Kongresi 1923-İzmir*, 4. B. Ankara: Sermaye Piyasası Kurulu Yay.

Özkan, Ömer ve Refet Yinanç. 2001. “Elyazması ve Nadir Eserlerde Kâğıt ve Filigranlı Kâğıt Kullanımı”, *Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, Kış, Sayı: 20, 13-20.

Şahin, Hüseyin. 1998. *Türkiye Ekonomisi-Tarihsel Gelişimi- Bugünkü Durumu*. 5. B., Bursa: Ezgi Kitabevi Yay.

Şen, Mehmet Tuğtigin. 2024. “Cumhuriyet Dönemi Kâğıt Sanayi (1923-1973)”. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>

Tez, Zeki. 2008. *Kâğıdın ve Matbaanın Kültürel Tarihi*. İstanbul: Doruk Yayınevi.

- Tokgöz, Erdinç. 2004. *Türkiye’nin İktisadi Gelişme Tarihi (1914-2004)*. 7. B., Ankara: İmaj Yayınevi.
- Turgay, Feyza. 2022. *Erken Cumhuriyet Döneminde (1936-1960) İzmit SEKA Fabrikası: Devlet, Emek ve Şehir*, İstanbul: Sosyal Tarih Yayınları.
- Uzun, Hakan. 2008. “Atatürk’ün Devletçilik İlkesi ve Atatürk Dönemindeki Ekonomik Uygulamaların Sonuçları Üzerine Kısa Bir Değerlendirme”, *Atatürk Haftası Armağanı Dergisi*, Kasım 2008, Sayı: 35, 69-85. <https://ankarauniversitesi.academia.edu/hakanuzun>
- Uzunkaya, Seçil Şenel. 2020. “Türkiye Ekonomisi’nde 1923-1977 Yılları Arasındaki Sanayi ve Kalkınma Planlarının Değerlendirilmesi”, *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Temmuz (Özel Ek) Prof. Dr. Sabri Orman Özel Sayısı. <https://dergipark.org.tr/pub/iticusbe/article/760458>
- Yurtoğlu, Nadir. 2017. “Cumhuriyet Döneminin Öncü Bir Sanayi Kuruluşu: İzmit Selüloz ve Kâğıt Fabrikaları Müessesesi (1936-1960)”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı: 60, Bahar, 341-372. <https://dergipark.org.tr/pub/ankuayd/article/514234>

İnternet Kaynakları

- Kırlı Baydur, Özlem ve Cem Mehmet Baydur. 2021. “1929 Ekonomik Buhranı”. *Atatürk Ansiklopedisi*. https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/detay/174/1929_Ekonomik_Buهران%C4%B1, (Erişim Tarihi: 14.08.2025).
- Erdal, İbrahim. 2021. “Sümerbank”. *Atatürk Ansiklopedisi*. <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/detay/308/S%C3%BCmerbank>, (Erişim Tarihi: 18.08.2025).
- Ersoy, Osman. 2021. “Kâğıt”. s.s. 163-166. *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 24, İstanbul. <https://islamansiklopedisi.org.tr/kagit>, (Erişim Tarihi: 07.11.2025).
- Erünsal, İsmail. 2022.. “Kâğıt”, *Türk Maarif Ansiklopedisi*. <https://turkmaarifansiklopedisi.org.tr/kagit>, Erişim Tarihi: 25.11.2025).
- Özbay, Rahmi Deniz ve Sema Yılmaz Genç. 2020. “Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı”. *Atatürk Ansiklopedisi*. https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/detay/725/Birinci_Be%C5%9F_Y%C4%B1ll%C4%B1k_Sanayi_Plan%C4%B1, (Erişim Tarihi: 19.08.2025).
- Unat, Kadri. 2022. “SEKA (Türkiye Selüloz ve Kâğıt Fabrikaları İşletmesi)”. *Atatürk Ansiklopedisi*. [https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/detay/993/SEKA_\(T%C3%BCrkiye_Sel%C3%BCloz_ve_K%C3%A2%C4%9F%C4%B1t_Fabrikalar%C4%B1_%C4%B0%C5%9Fletmesi\)](https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/detay/993/SEKA_(T%C3%BCrkiye_Sel%C3%BCloz_ve_K%C3%A2%C4%9F%C4%B1t_Fabrikalar%C4%B1_%C4%B0%C5%9Fletmesi)), (Erişim Tarihi: 20.08.2025).
- “SEKA'nın açılışı 1934”, <https://www.youtube.com/watch?v=3uvoVHzrdhY>, (Erişim Tarihi: 21.08.2025=).
- “KYÖD SEKA Belgeseli”, <https://www.youtube.com/watch?v=IjuPfRTiIdI>, (Erişim Tarihi: 21.08.2025).
- Yılmaz Genç, Sema. 2021. “İzmit Kâğıt ve Karton Fabrikası”. *Atatürk Ansiklopedisi*. https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/detay/722/%C4%B0zmit_Ka%C4%9F%C4%B1t_ve_Karton_Fabrikas%C4%B1 (Erişim Tarihi: 03.12.2025).

Sürelili Yayınlar

Akşam

Anadolu

Cumhuriyet

DMO Haber Bülteni

Haber

Hakimiyeti Milliye

Halkın Sesi

Kurun

Milliyet

Son Posta

Tanin

Türk dili

Ulus

Vakit

Yeni Asır

